

3. N.Maloshonok, E.Terentev. *Towards the New Model of Doctoral Education: The Experience of Enhancing Doctoral Programs in Russian Universities // Voprosy obrazovaniya / Educational Studies Moscow*. 2019. No 3. P. 8–42.

4. *Magistratura ili doktorantura za rubezhom? | OnCampus.ru*

5. Ali P. A., Watson R., Dhingra K. (2016) *Postgraduate Research Students' and Their Supervisors' Attitudes towards Supervision. International Journal of Doctoral Studies*, vol. 11, pp. 227–241.

6. *GOV.KZ (www.gov.kz)*.

7. *V Kazakhstane vnesli izmeneniya v pravila postupleniya v doktoranturu (zakon.kz)*.

8. *Pravila postupleniya v doktoranturu izmenili v Kazakhstane — Novosti — Forbes Kazakhstan*.

9. *Pravila priema v magistraturu i doktoranturu izmenyat v Kazakhstane: 6 sentyabrya 2021, 19:04 — novosti na Tengrinews.kz*.

10. *Priem dokumentov dlya postupleniya v doktoranturu startoval v Kazakhstane (inform.kz)*.

МРНТИ 14.35.01

<https://doi.org/10.51889/2022-2.1728-5496.08>

А.К. Кулдыбаев¹ *

¹Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан
аграрлық-техникалық университеті, Орал, Қазақстан

КӘСІПТІК БАҒДАР БЕРУ ЖҰМЫСЫ АЯСЫНДА ТАЛАПКЕРЛЕРДІ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНА ТАРТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕРІ

Аңдатпа

Мақалада аймақтық жоғары оқу орындарының кәсіби бағдарлау жұмыстарының ынталы талапкерлерді тарту мәселелері қарастырылады, өйткені қабылдаудың сапалық және сандық көрсеткіштерін қамтамасыз ету жоғары оқу орындарының маңызды міндеті болып табылады. Жаһандандудың, ғылыми-техникалық және технологиялық прогрестің серпінді процестері экономика мен өндірістің әртүрлі салалары үшін кадрларды сапалы іріктеу қажеттілігін өзектендіреді. Жоғары білікті, бәсекеге қабілетті мамандарды табысты даярлау білім беру жүйесінің барлық деңгейлерін қамтиды. Жаһандық бәсекелестік жағдайында әлемнің жетекші университеттері барлық оқуға түсуге ниет білдірушілер үшін өзінің білім беру процесінің ашықтығымен неғұрлым талантты, білімді студенттерді табысты тартады, сондықтан мектеп түлегі тұрғысынан ЖОО-да не тартымды болып табылатынын түсіну және ынталы талапкерлерге кәсіптік бағдарлау жұмысын сәтті ұйымдастыру қажеттіліктерін талдау негізінде қарастыру. Мақалада Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университетінің мысалында талантты талапкерлерді тартудың заманауи цифрлық әдістері әзірленіп, апробацияланды. Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университетінің мысалында әлеуметтік желілер арқылы ЖОО-ға білімді, ынталы талапкерлерді тарту мүмкіндіктері талданды және апробацияланды. Мақала материалдары отандық кәсіби бағдар берушілер мен білім басқармасымен айналысатын мамандарға пайдалы болады.

Түйін сөздер: оқушыларды кәсіптік бағдарлау, әлеуметтік желілер, университетке түсу, талапкерлермен жұмыс, университет сайты, студенттер, оқытушылар.

Кулдыбаев А.К.¹ *

¹Западно-Казахстанский аграрно-технический университет
имени Жангир хана, Уральск, Казахстан

СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ ПРИВЛЕЧЕНИЯ АБИТУРИЕНТОВ В ВУЗ В РАМКАХ ПРОФИОРИЕНТАЦИОННОЙ РАБОТЫ

Аннотация

В статье рассматриваются проблемы профориентационной работы региональных вузов в части привлечения мотивированных абитуриентов, поскольку обеспечение качественных и количественных показателей приема – важнейшая задача высших учебных заведений. Динамичные процессы

глобализации, научно-технического и технологического прогресса актуализируют потребность в качественном подборе кадров для различных сфер экономики и производства. Успешная подготовка высококвалифицированных, конкурентоспособных специалистов невозможна без наличия адекватной системы сопровождения профессионального самоопределения, охватывающей все уровни образовательной системы и реализующейся в виде эффективных профориентационных работ. Ведущие университеты мира в условиях глобальной конкуренции успешно привлекают наиболее талантливых студентов с помощью открытости своего образовательного процесса для всех желающих, поэтому необходимо понимать, что является привлекательным в вузе с точки зрения выпускника школы, и на основе анализа потребностей, организовывать успешную профориентационную работу. В статье разработаны и апробированы современные цифровые методы привлечения талантливых старшеклассников на примере Западно-Казахстанского аграрно-технического университета имени Жангир хана. Проанализированы и апробированы возможности привлечения мотивированных абитуриентов в ВУЗ через социальные сети на примере Западно-Казахстанского аграрно-технического университета имени Жангир хана. Материалы статьи будут полезны отечественным профориентаторам и специалистам, занимающимся управлением образования.

Ключевые слова: профориентация школьников, социальные сети, поступление в ВУЗ, работа с абитуриентами, сайт университета, студенты, преподаватели.

A.K. Kuldybayev^{1}*

¹West Kazakhstan Agrarian and Technical University named after Zhangir Khan, Uralsk, Kazakhstan

MODERN METHODS OF ATTRACTING APPLICANTS TO THE UNIVERSITY IN THE FRAMEWORK OF CAREER GUIDANCE

Abstract

The article deals with the problems of career guidance work of regional universities in terms of attracting motivated applicants, since ensuring qualitative and quantitative admission indicators is the most important task of higher educational institutions. The dynamic processes of globalization, scientific, technical and technological progress actualize the need for high-quality recruitment of personnel for various sectors of the economy and production. Successful training of highly qualified, competitive specialists is impossible without an adequate system of support for professional self-determination, covering all levels of the educational system and implemented in the form of effective career guidance. The leading universities of the world in the conditions of global competition successfully attract the most talented students by opening their educational process to everyone, therefore it is necessary to understand what is attractive in a university from the point of view of a school graduate, and on the basis of an analysis of the needs of potential applicants to organize career guidance work. The article develops and tests modern digital methods of attracting applicants on the example of the West Kazakhstan Agrarian and Technical University named after Zhangir Khan. The possibilities of attracting professionally motivated applicants to the university through social networks are analyzed and tested on the example of the West Kazakhstan Agrarian and Technical University named after Zhangir Khan. The materials of the article will be useful to domestic career guidance specialists and specialists involved in the management of education.

Keywords: career guidance of schoolchildren, social networks, university admission, work with applicants, university website, students, teachers.

Кіріспе. Адам өмірі – көптеген таңдау кезеңдерінен тұрады. Сол көп кезеңдердің ішінде мамандық таңдау мәселесі кездеседі. Мамандық таңдау – әр адамның өміріндегі ең маңызды шешімдердің бірі. Бұл таңдауды дұрыс жасаудың нәтижесі, әр жеке тұлғаның осы өмірдегі орны мен әлеуметтік жағдайына байланысты болады. Кәсіп таңдаудың маңыздылығы, адамның бәсекелестік қасиеттері мен білімін, ынтасын тиімді іске асыруда ғана емес, сонымен бірге тұтастай алғанда қоғамның тұрақты дамуын да анықтайды. Қазіргі қоғамның дамуы қызметтің барлық салаларына, соның ішінде білімге де әсер етеді. Осы уақытқа дейін көптеген білім беру ұйымдары болашақ студенттерді тартудың белгілі бір стратегиясын ұсынып келді, ол орта оқу орындарымен белгілі бір серіктестікте көрінді [1].

«Кәсіптік бағдарлау» термині профориентологияда қандай да бір кәсіпті (мамандықты) таңдап алу жөнінде шешімдер қабылдауға, сондай-ақ осы мақсатқа қол жеткізу үшін одан әрі кәсіптік білім берудің оңтайлы жолын іздеуге бағытталған педагогикалық және психологиялық шаралар мен әртүрлі ақпарат кешенінің жиынтығы ретінде түсіндіріледі. Сонымен қатар, кәсіби білім берудің оңтайлы әдісі деп бір жағынан адамның мүдделері мен қабілеттерін, оның құқықтары мен өзін-өзі жүзеге асыруды, екінші жағынан әлеуметтік- экономикалық орындылықты теңгерімді есепке алу деп түсіндіріледі [2].

Кәсіби бағдарлаудың тәуелсіз тұжырымдамасы ретінде алғаш рет Америка Құрама Штаттарында жиырмасыншы ғасырдың басында пайда болды. Бұл қызметтің негізін қалаушы американдық зерттеуші Фрэнк Парсонс болып саналады, ол мамандықты таңдауға ғылыми көзқарас танытты және 1908 жылы Бостонда «Мамандық таңдау бюросын» құрды. Парсонстың «Мамандық таңдау» жұмысы 1909 жылы, автор дүниеден өткеннен кейін жарық көрді және американдық кәсіби мамандардың анықтамалық кітабына айналды. «Талант – бағдарланған тәсіл» («talent-matching approach») термині, сондай – ақ «ерекшелік-фактор» кәсіптік бағдар беру тұжырымдамасы да осы авторға тиесілі [3].

Кәсіптік бағдар беру саласындағы еуропалық көшбасшы болып Франция саналады. Бұл елде жастарға кәсіби өзін – өзі анықтауға көмек көрсету жүйесі мемлекеттік деңгейде құрылды және оны: білім, еңбек және денсаулық сақтау министрліктері бақылайды. Кәсіби бағдар беру жұмысының негізін құру, ол кәсіп түрін таңдау мүмкіндіктері туралы ақпаратқа негізделген. Жас азаматтардың хабардарлығын Францияның Білім министрлігінің құрылымы болып табылатын ұлттық білім және кәсіп жөніндегі ақпарат бюросы (Office national d'information sur les enseignements et les professions – ONISEP) қамтамасыз етеді. Францияда кәсіптік бағдар берудің мамандандырылған орталықтарының желісі (ел бойынша 500-ден астам) кеңінен таралған, олар өз жұмысында ата-аналар қауымдастықтарымен, кәсіподақтармен, еңбек биржаларымен және халықты жұмыспен қамту проблемаларын шешетін өзге де мемлекеттік және жеке құрылымдармен біріктірілген. Мұндай орталықтардың құрамында осы елдің жетекші жоғары оқу орындарында арнайы бейіндік білім алған жоғары білікті мамандар – кәсіптік бағдарлау жөніндегі кеңесшілер тұрады. Олар айтарлықтай үлкен құқықтарға ие және жастарды кадр тапшылығы байқалатын экономика салаларында олардың мүдделері мен қабілеттеріне сәйкес оқытуға бағыттай алады [4].

Ұлыбританияда және АҚШ-та кәсіптік бағдарлау саласының жұмыс істеуі 1973 жылғы арнайы заңмен реттеледі, онда мұндай жұмыс оқудың барлық кезеңдерінде оқушылармен бірге жүруі керек екендігі көрсетілген. Сертификатталған кәсіптік кеңестер қызметін ұйымдастыратын кәсіптік бағдарлау агенттіктері еңбек нарығын реттеу жүйесіне енгізілген. Жоғары сынып оқушыларын кәсіби өзін-өзі анықтауға мектептер де белсене қатысады. Жоғары сынып бағдарламаларында мамандық таңдау бойынша міндетті арнайы сабақтар қарастырылған. Мектептерде оқу өндірістік немесе қызмет көрсету кәсіпорындары құрылады, онда білім алушылар кәсіби құзыреттіліктерді игереді және кәсіби бейімделудің алғашқы кезеңдерінен өтеді [5].

Германияда оқушыларды кәсіптік бағдарлау сауалнамалар, тесттер, консультациялар, ата-аналар ұйымдарымен бірлескен іс-шаралар арқылы жүргізіледі. Ерекшелігі – әр бала жұмыс кітабын толтырады, онда отбасы, жеке мүдделері, бейімділігі, алдын-ала кәсіби ниеттері туралы жалпы ақпарат көрсетіледі. Жұмыс дәптері үлгерім туралы қосымша деректермен, куәландыру нәтижелерімен және тестілеу қорытындыларымен бірге кәсіби кеңес беру үшін негіз болады. Қажет болған жағдайда барлығы қажетті мамандары бар медициналық және психологиялық қызметтердің көмегіне жүгіне алады [6].

Дәстүрлі түрде жоғары оқу орындарына ынталы талапкерлерді тартудың ең тиімді отандық әдістерінің бірі белсенді студенттермен кездесулер, ғылыми, мәдени, спорттық іс-шараларға, оқу орындарының жәрмеңкелеріне және түрлі жетістіктер көрмелеріне бірлесіп қатысу болып табылады.

Талапкерлердің, яғни болашақ студенттердің негізгі кәсіби мансабын таңдауы бірқатар қайшылықтармен бірге жүреді. Жалпы білім беру жүйесіндегі модернизация, өкінішке орай, мектеп оқушылары үшін мамандық таңдау тұрғысынан түсінікті жағдайға әкелмейді. Осылайша, жоғары сынып оқушыларының кәсіби бағдарларының мониторингі (2000, 2006, 2014-2015, 2016-2017) абитуриенттердің басым көпшілігі ЖОО-ға түсуге бағдарланғанына қарамастан, болашақ мамандығын таңдаумен айқындалмаған (жартысына дейін жететін) үлестің өсуін тіркеді. Егер тексерудің екінші толқынында (2000 ж.) облыс орталығында ол өте жоғары болса (сұралғандардың 86%-ы 11-сынып оқушылары), онда тексерудің үшінші толқынында (2016-2017 оқу жылы) ол респонденттердің 90% -да шекті деңгейге жетті. Қаралып отырған кезеңде жоғары оқу орындарына

түсуді жоспарлаушылар үлесінің өсуі өзге қалалық жерлерде - шағын қалаларда және қала үлгісіндегі кенттерде ерекше байқалады [7].

Бірақ 2020 жылдың 11 наурызынан бастап төтенше жағдай деп жарияланған COVID-19 коронавирустық инфекциясының жаһандық пандемиясы, қазіргі білім беру саласына түзетулер енгізді. Мектептер, колледждер, институттар, университеттер, академиялар әлемнің 172 еліндегі жергілікті биліктің немесе ұлттық үкіметтің шешімімен жабылды, бұл мектеп пен студенттік жастағы әлем халқының 98,5% -на әсер етті [8].

Осыған байланысты кәсіптік бағдар беру жұмысы шеңберінде талантты студенттерді тартудың дәстүрлі әдістері оқу орындарына да қолайсыз болды, ынталы талапкерлерді тарту үшін жаңа құралдарды енгізу қажет. Сондай-ақ, бұл кезең білім беруді ақпараттандырумен және жоғары оқу орындарының қызметіне IT-технологияларды енгізумен тұспа-тұс келгенін атап өту керек. Әсіресе, бұл өзгерістер техникалық және аграрлық салада оқитын студенттер мен талапкерлердің осындай сегментіне тән.

Осылайша, білім беруді дамытудың өзекті бағыттарының бірі кәсіптік бағдарлау жұмысы шеңберінде болашақ талантты студенттерді тартудың жаңа тәсілдері мен әдістерін әзірлеу болып табылады.

Зерттеудің мақсаты, Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университетінің мысалында ынталы талапкерлерді тартудың қазіргі заманғы цифрлық әдістерін әзірлеу және сынақтан өткізу.

Зерттеу нәтижелері, яғни кәсіптік бағдар беру жұмысының мүмкіндіктері, Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті үлгісінде әлеуметтік желілер арқылы ЖОО-ға білімді, дарынды талапкерлерді тарту талданды және апробацияланды.

Қазіргі уақытта кәсіптік бағдарлауды зерттеу әсіресе өзекті болды, өйткені дұрыс ұйымдастырылған кәсіптік бағдарлау жұмысы мемлекеттің сәтті кадр саясатының кепілі болып табылады. Кәсіптік бағдар беру мәселелері О.П. Апостолов, В.И. Белов, В.И. Блинов, Н.С. Пряжников, В.П. Топоровский, С.Н. Чистякова және басқа ғалымдардың еңбектерінде зерттеледі. О.П. Апостолов, В.И. Белов және Н.С. Пряжников атап өткендей, қазіргі кезеңде кәсіптік бағдарлау қызметі адамның кәсіби өзін-өзі анықтауға қолдау көрсету түріне ие болады, өйткені жеке тұлғаның басымдығы да, оның негізділігі мен шешімдерінің нәтижелері үшін жауапкершілігі де артады [9].

Бүгінгі таңда жоғары оқу орындарының ел ауқымындағы және жеке алынған өңірдегі бәсекеге қабілеттілігі үнемі өзгеріп отыратын үрдістерге ден қою жылдамдығына байланысты. Цифрлық трансформацияның нақты бағдарламаларын әзірлеу және енгізу білім беру ұйымдары үшін талантты, білімді студенттерді тартудан бастап білікті мамандарды шығаруға дейінгі бастапқы кезеңдегі басым міндеттер болып табылады [10, 11].

Бұған профессор Т.О. Балықбаевтың жетекшілігімен әзірленген Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетін цифрландыру тұжырымдамасы айқын мысал бола алады. Тұжырымдама цифрлық университеттің барлық қызмет түрлерінің тиімділігін арттыру үшін цифрлық технологиялар мен құралдарды интеграциялау және пайдалану тәсілдерінің тұтастығы мен ұзақ мерзімді жоспарлы дамуын қамтамасыз етуге бағытталған. [12].

Өңірлердің тартымдылығы аумақтық орналасудан (астанаға немесе мегаполиске жақын), аймақтағы әлеуметтік тұрақтылықтан, тұрғындардың толеранттылығы мен мейірімділігінен тұрады. Университеттер үшін бұл факторларды білімді, ынталы студенттерді тартуға әсер ететін сыртқы факторларға жатқызуға болады [13].

Қашықтықтан оқыту және қоғамды цифрландырудың өсуі жағдайында көптеген зерттеушілер университетке ынталы, зерек талапкерлерді тартудың жаңа әдістерін қолдануға назар аударады. Осы мақсаттар үшін білім беру ұйымының сайты пайдалану көптеген зерттеулерде көрініс табады [14, 15].

Кәсіптік бағдарлау жұмыстары үшін әлеуметтік желілерді пайдалануға тек бірлі-жарым зерттеулер ғана арналған. Сонымен қатар, қазіргі заманғы абитуриент – цифрлық дәуірдің аборигені, бос уақытының көп бөлігін әлеуметтік желілерде өткізеді [16].

Зерттеу әдістері мен материалдары. Зерттеу әдістемесі проблеманы зерделеуге, ынталы талапкерлердің кәсіптік бағдарлануына жүйелі түрде тұтас көзқарас қалыптастырды. Білім беру ұйымының сайтына талдау жасалды, жоғары сынып оқушыларына профориентация жұмыстары аясында Гугл-сауалнама жүргізілді және әлеуметтік желілерді ең талантты, кәсіби ынталы жоғары сынып оқушыларын тартуға қолдану апробациясы ұйымдастырылды, содан кейін соңғы екі оқу жылында оқуға түскен талапкерлер саны салыстырылды.

Жәңгір хан атындағы БҚАТУ талапкерлеріне арналған сауалнама сұрақтары:

– Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті туралы қайдан білдіңіз?

– Егер сіз "Интернеттен" нұсқасын атап өтсеңіз, біздің университет туралы ақпаратты алғаш рет қай жерде көрдіңіз?

– Сіз пайдаланған Жәңгір хан атындағы БҚАТУ туралы толық ақпарат алу үшін барлық дереккөздерді атаңыз.

– Қай ЖОО-да (мемлекеттік немесе мемлекеттік емес) оқисыз немесе оқуға түскіңіз келеді?

– Сіз оқуды бітіргеннен кейін мамандық бойынша жұмыс істегіңіз келе ме?

– Сіз таңдаған мамандық бойынша, өзіңіз үшін не маңызды?

– Сіз осы жылы біздің университеттен электрондық пошта хабарларын алдыңыз ба?

– Жәңгір хан атындағы БҚАТУ талапкерлеріне арналған біздің мессенджерлер мен әлеуметтік желілер тобына тіркелгенсіз бе?

– Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университетінде, өткен жылы, қандай іс-шаралар мен курстарға қатыстыңыз?

– Осы жылы Жәңгір хан атындағы БҚАТУ талапкерлеріне арналған "ВКонтакте" тобында немесе біздің басқа да әлеуметтік желілерде өткен тікелей эфирді көрдіңіз бе?

– Осы немесе өткен жылы Жәңгір хан атындағы БҚАТУ-дың физика-математика олимпиадасына қатыстыңыз ба?

– Сіз бір мезгілде басқа қазақстандық немесе шетелдік жоғары оқу орындарына құжаттар тапсырасыз ба?

– Оқуға түсу үшін Жәңгір хан атындағы БҚАТУ-ды таңдау себебін көрсетіңіз?

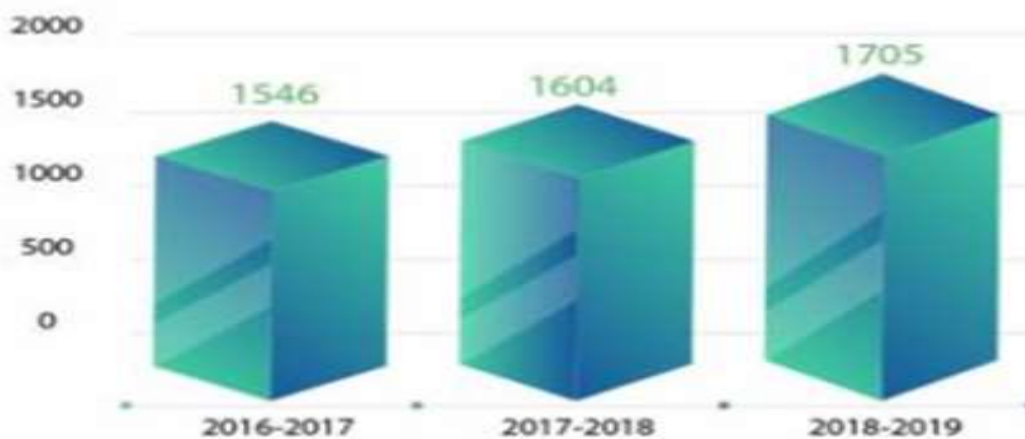
– Сізде болашақ мамандық туралы ақпарат бар ма (мамандық туралы білім деңгейіңізді 1 – ең төменгі деңгей және 10 – ең жоғары деңгей болатын шкала бойынша бағалаңыз.)

– Биылғы жылы ЖОО-ға қабылдау ережелері туралы сіздің пікіріңіз?

– Сіз тұратын қала, елді мекен? және т.б.

Зерттеу жұмыстары Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университетінің базасында жүргізілді.

Зерттеу нәтижелері. Пандемия дәуіріне дейін Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университетіне талапкерлерді тартудың ең тиімді әдістерінің бірі: болашақ студенттермен кездесулер, ғылыми, мәдени, спорттық іс-шараларға, оқу орындарының жәрмеңке-леріне және түрлі жетістіктер көрмелеріне бірлесіп қатысу болып табылады. Студенттерді қабылдау жыл сайын өсіп келді (1-суретті қараңыз) және бұл ынталы контингенттер санын көбейтуге өз нәтижесін берді [17].

Сурет 1. 2016-2019 жылдары Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университетінің 1 курсына қабылданған студенттер санының динамикасы

Алайда, пандемияның келуімен және осыған байланысты әлеуметтік қарым-қатынастардың шектелуімен, 2020 жылы студенттерді қабылдау, әсіресе техникалық, машина жасау және экономикалық мамандықтарға, жоғары оқу орындарын тұрақты мәжбүрлі қашықтықтан оқытуға көшумен айтарлықтай төмендеді.

Сонымен, 2020-2021 оқу жылында 1 курста 1000 студент оқыса, ал 2018-2019 оқу жылындағы көрсеткіш 1700 студент. Сондықтан цифрландыруды тарта отырып, жаңа әлеуметтік жағдайларда кәсіби білім алуға ынталы, зерек талапкерлерді тартудың тиімді құралдарын іздеу туралы мәселе туындады.

Біздің зерттеу аясында Қазақстан мектептерінің түлектері арасында Гугл-сауалнама жүргізілді. Талапкерлер арасында жүргізілген сауалнамаға сәйкес (284 адам қатысты) олар үшін университеттің орналасқан жері, білім сапасы, профессорлар мен оқытушылар құрамының біліктілік деңгейі, студенттерді әлеуметтік қамтамасыз ету маңыздылығы анықталды (2-суретті қараңыз).

Сурет 2. Жоғары оқу орнын таңдаудағы қалаулар бойынша талапкерлерден Гугл-сауалнама нәтижелері

Бұл ретте, егер таңдау астаналық университеттер немесе өңірлік жоғары оқу орындары арасында болса, онда респонденттердің көпшілігі (67,2%) елорданың жоғары оқу орындарында оқығанды жөн көреді (3-суретті қараңыз).

Сурет 3. Жоғары оқу орнын орналасуы бойынша таңдау көрсеткіштері

Осылайша, өңірлік жоғары оқу орындары, оның ішінде Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті барынша мақсатқа ұмтылған, шығармашылық әлеуеті жоғары, ынталы студенттерін жоғалтуда, ал халықтың елордаға кетуі жалғасуда. Бүгінгі таңда өңірлік жоғары оқу орындарының алдында ынталы талапкерлерді тарту ғана емес, жастар арасында өңірдің жағымды бейнесін қалыптастыру міндеті тұр.

Жоғары оқу орны инновация орталығы, зияткерлік орталық рөлін атқаруы, осыған орай бизнес пен билік ресурстарын тартуы тиіс. Талапкерлер үшін білім сапасы үлкен маңызға ие болғандықтан,

кәсіптік бағдарлау жұмысында университет қоғамдық аккредитациялардың болуына, өз рейтингісінің нәтижелеріне, еліміздің сапалы білім беретін жоғары оқу орындары арасында болуына назар аударуы керек. Профессор-оқытушылар құрамы біліктілік деңгейіне назар аудара отырып, көрнекті оқытушылар туралы ақпаратты ықтимал талапкерлерге жеткізу және жеткізу қажет. Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университетінде ғылымға елеулі үлес қосқан талантты оқытушылар, ғалымдар бар, бірақ олардың жетістіктері туралы болашақ студенттер әрдайым біле бермейді.

Сауалнама нәтижелері бойынша ЖОО туралы ақпарат көзі ретінде университеттердің сайттары көш бастап тұр (талапкерлердің 88,5% – осы сайтты атап өтті), екінші орында әлеуметтік желілер – 36,5%, үшінші орында ата-аналар мен достар – 36% (4-суретті қараңыз).

Сурет 4. Жоғары оқу орындары туралы ақпарат көздері

Алынған ақпаратқа сүйене отырып, аса ынталы талапкерлерді Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университетіне шақыру, тарту үшін, осы оқу ұйымының барлық қызметкерлері талапкерлерді өздері белгілеген арналар арқылы таңдауды дұрыс қалыптастыру үшін маңызды болып табылатын ақпаратты таратулары қажет екенін атап өтуге болады. Біріншіден, бұл университеттің сайты және әлеуметтік желілер, онда білім беру ұйымы туралы ақпаратты орналастыру жоғары сынып оқушылары үшін қол жетімді болуы керек. Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті сайтының басты беті [17] болашақ студент үшін жеткілікті ақпараттандырылған (5-суретті қараңыз).

Сурет 5. Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті сайтының басты беті

Сондай-ақ сайтта абитуриенттерге арналған әлеуметтік кепілдіктерді көреміз, ақылы оқуға түсетін ҰБТ-дан жоғары балы бар студенттер үшін университеттік гранттар мен 15% - ға дейінгі жеңілдіктер ұсынылады (5-суретті қараңыз).

Талапкер университеттің жұмыс перспективалары мен білім сапасына және оқу орнының болашақ студентке беретін әлеуметтік кепілдіктеріне назар аударады. Әрине, бірінші кезекте университеттер өздерінің жұмыс назарын ресми сайтқа аударады. Бірақ қазақстандық ЖОО-ның ресми сайтының мазмұны қатаң түрде регламенттелген және белгілі бір ақпаратты қамтуы тиіс. Осылайша, егер қазақстандық жоғары оқу орындарының интернеттегі парақшасына қарайтын болсақ, онда олар бір қарағанда түсімен, суретімен және логотипімен ерекшеленетін белгілі бір форматқа ие. Сондықтан Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университетінің интернеттегі ресми басты парақша-беті болашақ студенттерді тарту үдерісіне үлкен мүмкіндіктер беретін әлеуметтік желілерге сілтемелермен байытылған болатын. Сонымен қатар, қазіргі түлек уақытының көп бөлігін месенджерлерде, әлеуметтік желілерде өткізеді.

Талқылау. Педагогтер кәсіптік бағдар беруді «...оқушыларды мамандықты еркін саналы түрде таңдауға дайындаудың ғылыми-практикалық жүйесі» немесе «...өскелең ұрпақтың жеке қабілеттеріне, қоғамның қажеттілігіне және қандай да бір кәсіпке жарамдылығына сәйкес кәсіби қызығушылықтары мен бейімділіктерін қалыптастырумен байланысты мақсатты қызмет» деп айқындайды.

В.Д. Симоненконың тұжырымдамасы бойынша: «...кәсіптік бағдарлау (профорентация) – бұл әдіс бойынша педагогикалық, мазмұны бойынша әлеуметтік, нәтижелері бойынша экономикалық және жұмысты ұйымдастыру мәселесі жағынан мемлекеттік» деп танылады. Кәсіптік бағдарлау – бұл жас ұрпақты мамандық таңдауға дайындауға жауапты және студенттердің кәсіби өзін-өзі анықтауын қалыптастыру үшін әлеуметтік-экономикалық, психологиялық, педагогикалық және медициналық-физиологиялық міндеттер кешенін шешетін, әр адамның жеке ерекшеліктеріне және қоғамның жоғары білікті кадрлардағы қажеттіліктеріне сәйкес келетін қоғамдық институттардың ғылыми-практикалық қызметінің көп өлшемді, тұтас бір жүйесі [19].

Д.Сьюпердің тұжырымдамасына сәйкес, адам әртүрлі, бірақ өте типтік міндеттермен ерекшеленетін кәсіби дамудың бірнеше кезеңдерінен өтеді. Білім беру жүйесінде жүзеге асырылатын кәсіптік бағдарлау практикасы оқушылардың кәсіптік өзін – өзі анықтауға бағытталған, ұзақ уақыт бойы-бастауыш мектептен бастап оқу орнын бітіргенге дейін жүзеге асырылатын әр түрлі іс-шаралар жиынтығы болуы керек [20].

Әр түрлі жағдайларға қарамастан, неғұрлым ынталы, білімді талапкерлерді тарту бойынша кәсіптік бағдарлау жұмысын жүзеге асыру кезінде ұтымды пайдалануға болатын коммуникация түрлерін атап өткіміз келеді, олар мыналар:

- ЖОО сайты,
- әлеуметтік желілердегі парақшалар,
- онлайн өтетін іс-шараларға қатысу,
- ашық есік күнін қашықтықтан өткізу,
- түлектер арқылы ақпарат тарату,

Ынталы талапкерлерді қабылдау бойынша қызметтерді ілгерілету үшін 1 курс студенттері еріктілер негізінде тартылды.

Әлеуметтік желілердегі аккаунттар мынандай жолдармен таратылды, олар:

- қоғамдастықтарда ақпаратты ілгерілету үшін модераторларды бекіту (ерікті студенттер),
- ЖОО туралы жарнамалық роликтерді орналастыру,

– ақпаратты жаңарту, әлеуметтік желілерде сайтқа сілтеме орналастыру, сайттың функционалдығы мен ақпараттылығын арттыру арқылы университет парақшасына кіруді жандандыру.

Жоғары оқу орнына ынталы, білімді талапкерлерді тартудың заманауи әдістерін апробациялау бойынша жүргізілген жұмыс нәтижесінде 2021-2022 оқу жылында бірінші курс студенттерінің саны 1400 студентке дейін артты. Бұл өткен оқу жылына қарағанда 400 студентке артық, талапкерлер саны қабылдау компаниясы кезінде кейбір бағыттарға бір орынға 1,5 адамға дейін конкурс болғанын көрсетті. Келісімшарт бойынша оқитын студенттердің үлесі артты.

Ынталы, талантты талапкерлер мен студенттерді тартудың классикалық нұсқасы 16-22 жас аралығындағы жастар болып табылады, бірақ мақсатты аудиторияның жасын 26 жасқа дейін арттырған жөн, осылайша, білім алу туралы өз бетінше шешім қабылдауға қабілетті және оны алуға қаржы қаражаты бар аудиторияны тарту. Бұл жағдай Вконтакте әлеуметтік желісі (Vkontakte)

студенттерді тартудың тиімді құралы болып табылатындығын көрсетеді, бірақ оның ресурсы жеткіліксіз. Бұл барлық елдер бұл желіні танымал етпейтіндігімен түсіндіріледі, ал кейбір көрші елдерде бұған тыйым салынған. Осыған байланысты басқа да әлеуметтік ресурстарды дамыту қажет. Инстаграм әлеуметтік желісі (Instagram) «жұлдызды» қатысушылар есебінен танымал болуда. Алайда, осы желідегі кәсіптік бағдарлау жұмыстарына арналған профильді жылжытуға барлық білім беру ұйымдары баруға дайын емес себебі, сапалы фотосуреттер мен бейне мазмұнын жасау үшін қаржылық шығындарды талап етеді.

Қорытынды. Осылайша, әлеуметтік желілерді кәсіптік бағдарлау құралы ретінде пайдаланған кезде, ынталы жоғары сынып оқушыларын тарту үшін әлеуметтік желіні дамыту белгілі бір мақсатты аудиторияға бағытталғанын есте ұстаған жөн. Әлеуметтік желіні талантты, ынталы студенттерді тарту құралы ретінде ғана емес, сонымен бірге ұлттық желілерде танымал бола алатын жаңа ғаламдық және жергілікті мессенджерлер оқу процесінде олармен қашықтықтан байланыс орнатудың құралы бола алады.

Қалай болғанда да, жоғары оқу орнын әлеуметтік желілерде кәсіптік бағдарлау жұмысы аясында жылжыту үшін келесі іс-қимыл алгоритмі түрінде ұсынуға болатын бірқатар іс-шараларды жүзеге асыру қажет:

- 1) студенттерді тарта отырып, ЖОО-ның білім беру қызметтерін әлеуметтік желілерде ілгерілету бойынша команда құру,
- 2) ЖОО беттеріне кірудің апта сайынғы мониторингі,
- 3) студенттер мен олардың ата-аналарының парақшаларында ЖОО жаңалықтары туралы хабарламалар мен комментарийлер жасау,
- 4) оқу шарттары және оқуға түсу туралы лайфхактарды орналастыру,
- 5) университет, студенттер, түлектер өмірі туралы студенттік блогтар жүргізу.

Әлемдегі эпидемиялық және басқа да түрлі жағдайларға байланысты білімді, дарынды, ынталы талапкерлерді оқу орындарына тарту үшін жаңа әдістерді әзірлеу және заманауи құралдарды енгізу қажет. Жалпы дәстүрлі әдістерден толығымен бас тарту іс жүзінде мүмкін емес, өйткені жоғары сынып оқушыларының көпшілігі виртуалды өмірге қызығушылық танытып, ата-аналарының, туыстарының, достары мен таныстарының ұсынысы бойынша өз университетін таңдайды. Жоғары оқу орны рейтингі, білім сапасы, оқытушылардың кәсібилігі, түлектерді жұмысқа орналастыру, жақсы студенттік орта, жайлы жатақханалардың, қоғамдық тамақтану орындарының болуы сияқты университеттердің сипаттамалары оқу орнын таңдау кезінде әрқашан басым болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Алтынникова Л.А., Кузнецова И.В., Ханенко М.Е. Инструменты привлечения иностранных студентов как элемент маркетинговой политики вуза // Вестник Орел ГИЭТ. – 2020. – № 4 (54). – С. 37-41. [Электронный ресурс]: URL: <http://dx.doi.org/10.36683/2076-5347-2020-4-54-37-41> (дата обращения: 09.12.2021).
2. Болдина М.А., Деева Е.В. Понятие и сущность профориентационной работы в образовательном учреждении // Современные проблемы образования. – 2012. – №12. – С. 431-439
3. Толстогузов С.Н. Опыт профориентационной работы за рубежом // Образование и наука. – 2015. – № 1 (120). – С. 151-165.
4. Шамсутдинова И.Г., Павлова О.И. Профессиональная ориентация учащихся во Франции // Педагогика. – 2007. – № 4. – С. 101-111.
5. Гриншпун С. С. Организация профориентации школьников в Великобритании // Педагогика. – 2005. – № 7. – С. 100-105.
6. Клыгина Н.М. Профессиональная ориентация школьников. Аналитическая записка / под ред. Н.М. Клыгина, Н.А. Лифантьевой. – Вологда, 2010. – С.67.
7. Жиенбаева Н.Б., Абдикапбарова У.М. Научно-методические рекомендации совершенствования профессиональной подготовки будущего учителя на основе студентоцентрированного обучения в условиях цифровой среды // Педагогика и психология. – 2021. – № 2 (47) – С. 31-40. DOI: <https://doi.org/10.51889/2021-2.2077-6861.03>.
8. Харченко И.И., Арсентьева Н.М. Парадоксы профессиональной ориентации молодежи: что в приоритете - интересы и самореализация или потребности экономики // Социодинамика. – 2019. – № 12. – С. 86-102.

9. Чистякова Н.С. Основы профессиональной ориентации школьников. – М.: Высшая школа, 1989. – С.112.

10. Романова Л.Л. Привлечение абитуриентов в региональный вуз на основе анализа их потребностей // Вестник Амурского государственного университета. Серия: Гуманитарные науки. – 2021. – № 94. – С. 69-72.

11. Комиссарова Е.А. Некоторые аспекты использования современных информационных технологий в образовании // Образование и наука без границ: фундаментальные и прикладные исследования. – 2018. – № 7. – С. 206-209.

12. Балыкбаев Т.О. Концепция комплексной цифровизации Казахского национального педагогического университета имени Абая. – 2020. – С. 122 [Электронный ресурс]: URL: https://www.kaznpu.kz/docs/novosti/Bidaibekov_17_01_2020.pdf (дата обращения: 29.01.2022).

13. Daniel B. Organizational Attractiveness as an Employer on College Campuses: An Examination of the Applicant Population // Journal of Vocational Behavior. – 2001. – Vol. 58, Issue 2. – P. 293-312.

14. Иноземцева С.А. Инновационные цифровые технологии в управлении образовательной деятельностью // Вестник Орел ГИЭТ. – 2019. – № 2 (48). – С. 124-128.

15. Шполянская И.Ю., Долженко А.И., Прохорова А.М. Нечеткая модель оценки качества портала вуза для эффективного продвижения образовательных услуг // Прикладная информатика. – 2018. – № 6 (78). – С. 41-49.

16. Дериволкова А.П. Социальные сети как мощный маркетинговый инструмент // Научные Записки Орел ГИЭТ. – 2020. – № 2 (34). – С. 54-58.

17. Сайт Западно-Казахстанского аграрно-технического университета имени Жангир хана. [Электронный ресурс]: URL: <https://wkau.kz/ru/strategicheskie-dokumenty-2> (дата обращения: 05.02.2022).

18. Пряжников Н.С. Профессиональное самоопределение. – М., 2008.

19. Захаров Н.Н., Симоненко В.Д. Профессиональная ориентация школьников. – М.: Просвещение, 1989. – С.192.

20. Шафранов-Куцев Г.Ф., Ефимова Г.З., Семёнов М.Ю. Профориентационные практики в условиях глобализации: социологический анализ // Образование и наука. – 2018. – № 8 (20). – С. 46-65.

References:

1. Altynnikova L.A., Kuznecova I.V., Hanenko M.E. Instrumenty privilecheniya inostrannykh studentov kak element marketingovoy politiki vuza // Vestnik Orel GIET. – 2020. – № 4 (54). – S. 37-41. [Elektronnyj resurs]: URL: <http://dx.doi.org/10.36683/2076-5347-2020-4-54-37-41> (data obrashcheniya: 09.12.2021).

2. Boldina M.A., Deeva E.V. Ponyatie i sushchnost' proforiorientacionnoj raboty v obrazovatel'nom uchrezhdenii // Sovremennye problemy obrazovaniya. – 2012. – №12. – S. 431-439

3. Tolstoguzov S.N. Opyt proforiorientacionnoj raboty za rubezhom // Obrazovanie i nauka. – 2015. – № 1 (120). – S. 151-165.

4. Shamsutdinova I.G., Pavlova O.I. Professional'naya orientaciya uchashchihsya vo Francii // Pedagogika. – 2007. – № 4. – S. 101-111.

5. Grinshpun S. S. Organizaciya proforiorientacii shkol'nikov v Velikobritanii // Pedagogika. – 2005. – № 7. – S. 100-105.

6. Klygina N.M. Professional'naya orientaciya shkol'nikov. Analiticheskaya zapiska / pod red. N.M. Klygina, N.A. Lifant'evoy. – Vologda, 2010. – S.67.

7. Zhienbaeva N.B., Abdikapbarova U.M. Nauchno-metodicheskie rekomendacii sovershenstvovaniya professional'noj podgotovki budushchego uchitelya na osnove studentocentrirovannogo obucheniya v usloviyah cifrovoj sredy // Pedagogika i psihologiya. – 2021. – № 2 (47) – S. 31-40.

8. Harchenko I.I., Arsent'eva N.M. Paradoksy professional'noj orientacii molodezhi: chto v prioritete - interesy i samorealizaciya ili potrebnosti ekonomiki // Sociodinamika. – 2019. – № 12. – S. 86-102.

9. Chistyakova N.S. Osnovy professional'noj orientacii shkol'nikov. – М.: Vysshaya shkola, 1989. – S.112.

10. Romanova L.L. Privlechenie abiturientov v regional'nyj vuz na osnove analiza ih potrebnostej // Vestnik Amurskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya: Gumanitarnye nauki. – 2021. – № 94. – S. 69-72.

11. Komissarova E.A. Nekotorye aspekty ispol'zovaniya sovremennykh informacionnykh tekhnologij v obrazovanii // Obrazovanie i nauka bez granic: fundamental'nye i prikladnye issledovaniya. – 2018. – № 7. – S. 206-209.

12. Balykbaev T.O. *Koncepciya kompleksnoj cifrovizacii Kazahskogo nacional'nogo pedagogicheskogo universiteta imeni Abaya.* – 2020. – 122 s. URL: https://www.kaznpu.kz/docs/novosti/Bidaibekov_17_01_2020.pdf (29.01.2022).

13. Daniel B. *Organizational Attractiveness as an Employer on College Campuses: An Examination of the Applicant Population // Journal of Vocational Behavior.* – 2001. – Vol. 58, Issue 2. – P. 293-312.

14. Inozemceva S.A. *Innovacionnye cifrovye tekhnologii v upravlenii obrazovatel'noj deyatel'nost'yu // Vestnik Orel GIET.* – 2019. – № 2 (48). – S. 124-128.

15. Shpolyanskaya I.Yu., Dolzhenko A.I., Prohorova A.M. *Nechetkaya model' ocenki kachestva portala vuza dlya effektivnogo prodvizheniya obrazovatel'nyh uslug // Prikladnaya informatika.* – 2018. – № 6 (78). – S. 41-49.

16. Derivolkova A.P. *Social'nye seti kak moshchnyj marketingovyy instrument // Nauchnye Zapiski Orel GIET.* – 2020. – № 2 (34). – S. 54-58.

17. *Sajt Zapadno-Kazahstanskogo agrarno-tekhnicheskogo universiteta imeni Zhangir hana.* URL: <https://wkau.kz/ru/strategicheskie-dokumenty-2> (data obrashcheniya: 05.02.2022).

18. Pryazhnikov N.S. *Professional'noe samoopredelenie.* – M., 2008.

19. Zaharov N.N., Simonenko V.D. *Professional'naya orientaciya shkol'nikov.* – M.: Prosveshchenie, 1989. – S.192.

20. Shafranov-Kucev G.F., Efimova G.Z., Semyonov M.Yu. *Proforientacionnye praktiki v usloviyah globalizacii: sociologicheskii analiz // Obrazovanie i nauka.* – 2018. – № 8 (20). – S. 46-65.

УДК 378.147
МРНТИ 14. 35. 07

<https://doi.org/10.51889/2022-2.1728-5496.09>

Семенова Л.А.¹, Казанцева А.И.¹

¹Инновационный Евразийский университет
Павлодар, Казахстан

ОРГАНИЗАЦИЯ СОВРЕМЕННОГО ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ РЕАЛИЗАЦИИ ПРИНЦИПА СВЯЗИ ТЕОРИИ С ПРАКТИКОЙ

Аннотация

Современные исследования в области образования демонстрируют необходимость полноценной реализации принципа связи теории с практикой в вузе, разработки инструментов для организации практико-ориентированного обучения студентов. В статье выявлены правила реализации данного принципа в процессе обучения студентов. Особый акцент сделан на том, что данный принцип должен пронизывать все формы организации учебных занятий в вузе: лекция, практическое занятие, СРОП. Проведенное авторами исследование показало, что студенты понимают область применения полученных теоретических знаний и практических навыков, но у них нет четкого представления, каким способом это реализовать в будущей профессиональной деятельности. В работе представлена модель практико-ориентированного обучения, приведены наглядные примеры организации бинарного занятия, авторами предложены рекомендации для организации учебных занятий на основе принципа связи теории с практикой.

Ключевые слова: принцип связи теории с практикой, бинарная лекция, практические навыки, практико-ориентированное обучение.

Л.А. Семенова¹, А.И. Казанцева¹
¹Инновациялық Еуразия Университеті,
Павлодар қ., Қазақстан

ТЕОРИЯ МЕН ПРАКТИКАНЫҢ БАЙЛАНЫСЫ ҚАҒИДАТЫН ІСКЕ АСЫРУ НЕГІЗІНДЕ
СТУДЕНТТЕРДІ ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ОҚЫТУДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ